

Datum 2019-02-26
Reg.nr 31-00495-17

Avdelning
Juridiska avdelningen
Handläggare
Mikael Herjevik
08-563 087 27
mikael.herjevik@uka.se

Göteborgs universitet
Rektor

Göteborgs universitets hantering av två ärenden om oredlighet i forskning

Beslutet i korthet: Göteborgs universitet beslutade den 24 mars 2017 att AA gjort sig skyldig till oredlighet i forskning i två ärenden. AA har anmält universitetet till Universitetskanslersämbetet för lärosätets hantering av ärendena. Universitetskanslersämbetet konstaterar i detta beslut att Göteborgs universitet har brutit vid hanteringen av AAs begäran om att inhämta yttrande från expertgruppen för oredlighet i forskning vid CEPN. Dels tog universitetet aldrig ställning till hans begäran genom ett formellt beslut av myndigheten, dels var det först efter påpekande från AA som lärosätet uttryckligen hänvisade till den författningssenliga grunden för att inte inhämta ett yttrande. Mot bakgrund av de skiljaktiga meningarna i universitetets oredlighetsråd och den starka presumptionen i högskoleförordningen som talar för att inhämta ett yttrande från expertgruppen, är det också svårt att förstå hur universitetet har kunnat anse det ”uppenbart obehövligt” att inhämta ett sådant yttrande när AA begärde detta. Universitetet har vidare brutit mot sin egen handläggningsordning genom att inte erbjuda AA att delta vid ett sammanträde med oredlighetsrådet. Universitetet har inte heller gett AA möjlighet att lämna synpunkter på utlåtandet från den externa bedömare EE innan rektor fattade sina beslut. Universitetskanslersämbetet finner att universitetet sammantaget ska kritiseras för de brister som framkommit.

Anmälan

AA har anmält Göteborgs universitet till Universitetskanslersämbetet. Han har anfört bland annat följande.

Han hemställer om att ämbetet ska granska universitetets agerande i samband med att dess rektor MM den 24 mars 2017 förklarade honom och en annan kollega, BB, skyldiga till oredlighet i forskning. Kärnan i de anklagelser om vetenskaplig oredlighet som riktats mot honom avser det faktum att han har utfört kirurgiska ingrepp på tre patienter vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset, och därefter redovisat resultaten i vetenskapliga tidskrifter, utan att dessförinnan ha inhämtat tillstånd från Regionala etikprövningsnämnden. Själv hävdar han att de aktuella ingreppen inte var att betrakta som forskning utan som sjukvård inom ramen för begreppen ”sjukhusundantaget” och ”compassionate use”. Ärendet faller därför, enligt hans mening, inte inom universitetets domvärjo. Har fel begåtts är detta en angelägenhet för sjukvården och dess tillsynsmyndighet (IVO) snarare än för universitetet. Anmälningarna mot honom har behandlats av Rådet för ärenden om utredning av misstänkt oredlighet i forskning,

konstnärlig forskning eller utvecklingsarbete vid Göteborgs universitet (oredlighetsrådet). En majoritet av oredlighetsrådets ledamöter ansåg att de skulle fällas för oredlighet. Noteras bör att två av rådets ledamöter, tillika de enda två som har erfarenhet av klinisk forskning, anmälde avvikande mening, och att universitetets chefsjurist gjorde detsamma, samt att dessa reservanter i sitt yttrande riktar skarp kritik mot utredningen, har AA anfört.

AA har även anfört att eftersom rektor beslutade att hans förmenta oredlighet inte skulle leda till några arbetsrättsliga åtgärder har han saknat möjlighet att överklaga hennes dom. Men trots att rektor alltså inte ansåg att oredligheten var nog allvarlig för att motivera några repressalier har hennes utpekande av honom som ohederlig fått för honom mycket allvarliga följder. För det första har han, som rektor har kunnat förutse, utpekats som forskningsfuskare i media, och härmed fått sin heder och sin trovärdighet som forskare publikt ifrågasatt. Och för det andra har domen, som rektor också har kunnat förutse, i praktiken omöjliggjort för honom att bedriva forskning såtillvida att den föranlett forskningsfinansiärer att dra in hans anslag: således har Vetenskapsrådet stoppat utbetalningarna av redan beviljade forskningsanslag och Hjärtlungfonden meddelat att man inte tillåter honom att söka nya anslag under fem år framåt, dvs. i praktiken under den resterande delen av hans yrkesverksamma liv. Rektors beslut, vilket han alltså inte haft möjlighet att överklaga, och där han förvägrats en kompletterande bedömning av Centrala etikprövningsnämnden (CEPN), har härmed fått mycket negativa konsekvenser för honom.

AA har vidare anfört att hans kritik av universitetet avser tre punkter: 1. Att man tagit beslut i ärendet utan att först klarlägga om frågan alls faller inom universitetets jurisdiktion. 2. Att man i strid med gällande regelverk har vägrat att lämna ärendet till CEPN för oberoende bedömning samt att man brutit mot lagstadgad rätt till partsinsyn innan rektorsbeslut. 3. Att den interna utredning som genomförts inte har varit objektiv, korrekt och rättssäker.

AA har utvecklat sin anmälan i en utförlig skrivelse med flera bilagor. I skrivelsen har han anfört bland annat följande när det gäller frågan om remittering till CEPN.

När han underrättades om att han skulle fällas för oredlighet begärde han att ärendet skulle hänskjutas till CEPN. Denna begäran avslogs vid fyra tillfällen. De två första besluten motiverades med att det inte är möjligt att remittera ett ärende till CEPN efter avslutad lokal utredning. Han åberopade härvid att denna rätt är lagstadgad, att denna rätt även framgår av universitetets handlägningsordning, utan att där anges att en sådan begäran måste ha inlämnats innan den lokala utredningen är avslutad, att andra lärosäten valt att remittera ärenden till CEPN efter avslutad utredning och Universitetskanslers-ämbetet i samband med ett tillsynsärende klargjort att en begäran om granskning bör beaktas även om den lämnas in efter avslutad utredning. Dessa argument avfärdades dock av universitetet utan rimlig motivering. I slutskedet av brevväxlingen adderade rektor en annan, nytillkommen motivering till att hon avslog hans begäran, nämligen att detta

skulle vara ”uppenbart obehövlig”, vilket är den formulering som enligt lagen möjliggör för rektor att avvisa en hemställan om remittering till CEPN, har AA anfört.

Av följande skäl menar AA att det inte rörde sig om den typ av ärende som lagstiftaren avsett med formuleringen ”uppenbart obehövligt”: Den för ärendet centrala frågan, dvs. när ingrepp av denna typ inom sjukvården ska definieras som forskning, är juridisk och dessutom svår att besvara också för dem med expertis inom området. Vidare var oredlighetsrådet oenigt, varvid de två skiljaktiga ledamöterna samt universitetets jurist i sin reservation framförde mycket stark kritik mot den genomförda utredningen liksom mot majoritetens slutsatser. Vidare borde rektor ha kunnat konstatera att universitetets utredning företer så påtagliga brister att de av rättssäkerhetsskäl inte kan tillåtas utgöra beslutsunderlag. Rektor visste, när hon fattade sitt beslut, att han hävdar att yttrandena innehåller ett betydande antal sakfel och missuppfattningar, och att han inte ansåg sig ha haft acceptabla möjligheter att bemöta dessa innan beslut fattades. Rektor visste också att utredarna i detta avseende hade begått flera formella misstag, som t.ex. att han i strid med regelverket inte var kallad till den muntliga förhandling där ärendet diskuterades, liksom att man glömde att vid partsinsynen skicka honom yttrandet från juristen EE som förefaller ha spelat en avgörande roll för oredlighetsrådets ställningstagande. Det aktuella ärendet hade föranlett en infekterad debatt i massmedia innan utredningen var avslutad, i vilken bland annat en ledamot och en suppleant i universitetets styrelse hade uttryckt stark kritik av honom och hans kollega. Det måste ha stått klart för rektor att hon, om hon valde att fria dem, skulle ådra sig kraftfull intern och medial kritik.

AA har vidare anfört bland annat följande när det gäller universitetets handläggning av ärendet. Han ifrågasätter om det var korrekt av rektor att beslut i ärendet trots att han, i strid med universitetets handlägningsordning, inte givits möjlighet att delta i den muntliga förhandlingen vid vilket ärendet hade diskuterats. Han ifrågasätter också om rektor kan anses ha tagit beslut i laga ordning trots att han inte givits möjlighet att analysera och bemöta oredlighetsrådets kritik enligt förvaltningslagens krav på partsinsyn. Han ifrågasätter även om det var korrekt av rektor att ta beslut i ärendet trots att det beslutsunderlag som stod till hennes förfogande var skrivet på sådant sätt att det var omöjligt att förstå vilken relevans utredarna hade fäst vid de många uppgifter som återgavs och trots att det inte framgick vad som hade framkommit vid de många intervjuer oredlighetsrådet uppgav sig ha genomfört. Han ifrågasätter vidare om det var korrekt av rektor att ta beslut i ärendet trots att det måste ha stått klart för henne att utredarna konsekvent avstått från att inhämta sådan information som kunnat tala till hans fördel.

Utredningen

Universitetskanslersämbetets remiss till Göteborgs universitet

Universitetskanslersämbetet har remitterat anmälan till Göteborgs universitet. I remisskrivelsen har ämbetet anfört bland annat följande. Det är inte Universitetskanslers-

ämbetets uppgift att pröva frågan om AA gjort sig skyldig till oredlighet i forskning. Ämbetet avser dock att granska universitetets hantering av ärendet. Göteborgs universitet ombeds därför att yttra sig över följande delar av AAs anmälan.

1. Inhämtande av yttrande från expertgruppen för oredlighet i forskning

AA är kritisk till att universitetet inte har inhämtat yttrande från expertgruppen för oredlighet i forskning hos Centrala etikprövningsnämnden enligt 1 kap. 16 § tredje stycket högskoleförordningen (1993:100). Universitetet ombeds att yttra sig över vad AA har anfört i denna del.

Universitetet bör särskilt förklara varför lärosätet bedömt det som uppenbart obehövligt att inhämta ett yttrande från expertgruppen, mot bakgrund av att två ledamöter och juristen anmält avvikande ställningstagande i utlåtanden från universitetets oredlighetsråd (rådet för ärenden om utredning av misstänkt oredlighet i forskning, konstnärlig forskning eller utvecklingsarbete).

Om Göteborgs universitet nu kommer fram till att det inte har funnits tillräckliga skäl för att hävda att det var uppenbart obehövligt att inhämta ett yttrande från expertgruppen, vilka åtgärder avser universitetet att vidta?

Universitetet bör bifoga sitt beslut att avslå AAs begäran om att inhämta yttrande från expertgruppen.

2. Kritik mot universitetets handläggning av ärendena

AA är i flera avseenden kritisk till universitetets handläggning av ärendet. Universitetet ombeds att yttra sig över vad AA har anfört i denna del.

Universitetet bör särskilt yttra sig över uppgifterna att AA inte fick möjlighet att läsa och lämna synpunkter på de slutgiltiga utlåtandena från universitetets oredlighetsråd och professor EEs yttrande innan rektor fattade beslut i ärendena.

Universitetets yttrande

Rektor för Göteborgs universitet har i ett yttrande anfört bland annat följande.

Under ärendenas gång har AA beretts möjlighet att ta del av det fullständiga utredningsmaterialet, oredlighetsrådets utlåtande om förslag till beslut samt att inkomma med yttranden. AA har den 28 februari 2017, innan rektors beslut, givits tillfälle att ta del av oredlighetsrådets fullständiga utredningsmaterial i ärendena, däribland rådets utlåtande samt ett externt expertutlåtande som dessutom fanns sammanfattat i rådets förslag. Han har därefter beretts möjlighet att yttra sig slutligt innan rektors beslut. Vidare har AA under ärendets gång vid två tillfällen, den 13 juni 2016 samt den 21 november 2016, fått handlägningsordningen tillsänd honom vari möjligheten om att begära in yttrande från CEPN tydligt framgår. Det var först efter rektors beslut i ärendena som AA inkom med begäran om att universitetet skulle inhämta yttrande från CEPN. Rektor har inte funnit skäl att begära yttrande från CEPN, som endast är rådgörande i frågan, eller att ompröva

besluten. AA har därefter anmält universitetet för handläggningsbrister till Universitetskanslersämbetet.

Universitetet har närmare utvecklat sin inställning enligt följande.

Inhämtande av yttrande från expertgruppen för oredlighet i forskning

Frågan är huruvida det föreläggat en skyldighet för universitetet att inhämta yttrande från CEPN enligt AAs begäran.

Av 1 kap. 16 § högskoleförordningen framgår följande. En högskola får under pågående utredning hämta in ett yttrande från expertgruppen för oredlighet i forskning hos CEPN. Om den person som väckt frågan om misstanke om oredlighet, eller den person som misstanken riktas mot, begär det, ska högskolan hämta in ett sådant yttrande. Något yttrande behöver dock inte hämtas in, om högskolan bedömer det som uppenbart obehövligt.

Inledningsvis konstaterar universitetet följande. Rektor hade vid tidpunkten för AAs begäran om inhämtande av CEPN:s yttrande fattat beslut i ärendena. Besluten är inte överklagbara enligt 12 kap högskoleförordningen. Det rörde sig därmed inte om pågående ärenden enligt 1 kap. 16 § andra stycket högskoleförordningen, vilken torde kunna tillämpas analogt vid en teleologisk tolkning av andra stycket. Således förelåg inte heller relevans eller skyldighet för universitetet att begära in yttrande från CEPN:s expertgrupp. En ordning där begäran om yttrande från CEPN ska inhämtas efter rektors beslut skulle i praktiken kunna tolkas som en överprövningsmöjlighet trots att rektors beslut inte är överklagbart. En sådan ordning kan inte anses vara syftet med lagstadgade möjligheten för en anmälare eller anmäld att begära yttrande från extern part. Universitetet vill här även framhålla att AA fått handläggningsordningen tillsänd sig vid två tillfällen långt innan rektors beslut där information om möjlighet att begära yttrande från CEPN:s expertgrupp tydligt framgår.

Sammantaget menar universitetet att vid tidpunkten för AAs begäran var ärendena enligt universitetets uppfattning fullt utredda innehållande bland annat ett externt expertutlåtande såväl som AAs nio inlagor och rektor hade redan fattat beslut i ärendena. Mot bakgrund av vad som kommit fram vid utredningen avseende AAs agerande, övriga uppgifter och handlingar samt det externa expertutlåtande som fanns ansåg universitetet att det var uppenbart obehövligt att inhämta yttrande från CEPN:s expertgrupp.

Avseende Universitetskanslersämbetets begäran att universitetet ska bifoga beslut att avslå AAs begäran om att inhämta yttrande från expertgruppen kan universitetet konstatera det är universitetets uppfattning att ärendena var avslutade i och med rektors beslut. I och med det så fattades inte något formellt beslut om avslående av begäran.

När det gäller den andra delen av Universitetskanslersämbetets remiss har universitetet anfört följande.

Kritik mot universitetets handläggning av ärendena

Avseende rätt att närvara vid ett sammanträde så följer det av universitetets handlägningsordning punkt 11.3 att i det fall rådet finner det behövt kan anmäld kallas till sammanträdet där aktuellt ärende behandlas. Universitetet vill klargöra att AA inte begärt något sammanträde med rådet under utredningens gång. Hade han gjort det hade rådet tillgodosett hans begäran, i enlighet med handlägningsordningen. I det tidigare skedet av utredningen inbjöds AAs kollega in till sammanträde med rådet, i vederbörandes egenskap som företrädare för den anmälda verksamheten. Med anledning av det omfattande material som redan fanns i ärendena samt att AA tillfört flertalet inlagor med sina synpunkter ansågs ett ytterligare sammanträde inte behövt.

Vad avser partsinsyn och möjlighet till kommunikering enligt förvaltningslagen så har AA haft möjlighet till full insyn i ärendena och han har vid sammantaget nio tillfällen inkommit med svar och yttranden till rådet. Den 28 februari 2017 fick AA och hans kollega tillgång till att på plats gå igenom utkastet till rådets utlåtanden i båda ärendena samt samtliga handlingar och utlåtanden som legat till grund för rådets utlåtanden. AA och hans kollega fick vid detta tillfälle obegränsat med tid att gå igenom hela utredningsmaterialet som fanns katalogiserat på plats för granskning. Universitetet vill särskilt framhålla att det i utkastet till utredningsförslaget fanns en sammanfattning av det externa utlåtande som inhämtats. Efter detta skickades utredningsmaterialet digitalt till AA och han gavs möjlighet att yttra sig slutligt. Vid detta tillfälle skickades av misstag inte det externa utlåtandet med, men efter AAs påpekande gavs han möjlighet att yttra sig också över det. Yttrandet förändrade inte universitetets uppfattning i frågan. I detta sammanhang kan också konstateras att professor EEs utlåtande utgör en del av allt utredningsmaterial som rådet grundat sitt utlåtande på men ingalunda det enda.

Vad gäller redovisning av rådets kontakter med olika personer finns det såväl en sammanfattning över samtliga kontakter som förevarit i rådets utlåtanden samt tydliga återgivelse av vad dessa personer har uppgett tydligt redovisat i rådets utlåtande. Exempel på detta återfinns avseende ärende 2016/74 i rådets utlåtande till rektor.

Vad avser inhämtande av övriga källor och utredning så vill universitet återigen framhålla att det i enlighet med aktuellt regelverk ligger inom universitetens, och för Göteborgs universitets del rektors, ansvar att utreda och däri ta ställning till vilken utredning som ska inhämtas och ligga till grund för bedömningen.

Synpunkter från AA

AA har i en skrivelse kommenterat universitetets yttrande. Han bland annat begärt att Universitetskanslersämbetet ska ta ställning till om universitetet gav honom ett korrekt besked när man hävdade att rektors beslut ej går att överklaga.

Universitetskanslersämbetets bedömning

Författningsbestämmelser

I 1 kap. 9 § regeringsformen anges att domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter i sin verksamhet ska beakta allas likhet inför lagen samt iakttä saktighet och opartiskhet.

Enligt 1 kap. 3 a § högskolelagen (1992:1434) ska vetenskapens trovärdighet och god forskningssed värnas i högskolornas verksamhet.

Enligt 1 kap. 16 § första stycket högskoleförordningen (1993:100) ska en högskola som genom en anmälan eller på något annat sätt får kännedom om en misstanke om oredlighet i forskning, konstnärlig forskning eller utvecklingsarbete vid högskolan utreda misstankarna.

Av 1 kap. 16 § andra stycket högskoleförordningen framgår vidare att en högskola får under pågående utredning hämta in ett yttrande från expertgruppen för oredlighet i forskning hos Centrala etikprövningsnämnden.

I 1 kap. 16 § tredje stycket högskoleförordningen anges följande. Om den person som väckt frågan om misstanke om oredlighet, eller den person som misstanken riktas mot, begär det, ska högskolan hämta in ett sådant yttrande. Något yttrande behöver dock inte hämtas in, om högskolan bedömer det som uppenbart obehövligt.

En ny förvaltningslag (2017:900) trädde i kraft den 1 juli 2018. Vid tidpunkten för universitetets handläggning av ärendena gällde dock den tidigare förvaltningslagen (1986:223). Av 14 § i den tidigare förvaltningslagen framgår att om en sökande, klagande eller annan part vill lämna uppgifter muntligt i ett ärende som avser myndighetsutövning mot någon enskild, ska han eller hon få tillfälle till det, om det kan ske med hänsyn till arbetets behöriga gång. I andra fall bestämmer myndigheten om handläggningen ska vara muntlig. Myndigheten ska särskilt beakta att muntlig handläggning kan underlätta för enskilda att ha med den att göra. Vidare framgår bland annat följande av 15–17 §§ samma lag. Uppgifter som en myndighet får på annat sätt än genom en handling och som kan ha betydelse för utgången i ärendet ska antecknas av myndigheten, om ärendet avser myndighetsutövning mot någon enskild. En sökande, klagande eller annan part har rätt att ta del av det som har tillförts ärendet, om detta avser myndighetsutövning mot någon enskild. Ett ärende får – med vissa undantag – inte avgöras utan att den som är sökande, klagande eller annan part har underrättats om en uppgift som har tillförts ärendet genom någon annan än honom eller henne själv och han eller hon har fått tillfälle att yttra sig över den, om ärendet avser myndighetsutövning mot någon enskild. Myndigheten bestämmer om underrättelsen ska ske muntligt, genom vanligt brev, genom delgivning eller på något annat sätt.

Ämbetets uppgifter

Universitetskanslersämbetet har bland annat till uppgift att utöva tillsyn över universitet och högskolor. Ett syfte med tillsynen är att värna om enskilda individers rättigheter genom att kontrollera att universitet och högskolor följer de lagar och förordningar som gäller för verksamheten. Universitetskanslersämbetet utreder dock inte frågor som ska hanteras av andra myndigheter. I övrigt avgör ämbetet självt vilka frågor som är av sådan betydelse att ämbetet bör uttala sig eller utreda frågan vidare.

Enligt de nuvarande författningsbestämmelserna är det lärosätenas uppgift att utreda och pröva misstankar om oredlighet i forskning. Den som misstänker oredlighet i forskning vid ett universitet eller en högskola har möjlighet att vända sig till lärosätet med sina misstankar. När det gäller Universitetskanslersämbetets roll kan visserligen ämbetet inom ramen för sin tillsynsverksamhet granska hur ett lärosäte har handlagt utredningar om oredlighet i forskning. Men ämbetet kan inte överpröva lärosätets bedömningar i frågor om oredlighet i forskning, god forskningssed eller vetenskaplig kvalitet. Det är alltså inte ämbetets uppgift att vara nationell överinstans i frågor om oredlighet i forskning.

AA har i sin anmälan anfört bland annat att rektor tagit beslut i ärendet utan att först klargöra om frågan alls faller inom universitetets jurisdiktion. Han hävdar att de aktuella ingreppen inte var att betrakta som forskning utan som sjukvård inom ramen för begreppen "sjukhusundantaget" och "compassionate use". Har fel begåtts är detta en angelägenhet för sjukvården och dess tillsynsmyndighet (IVO) snarare än för universitetet, anser han.

Universitetskanslersämbetet bedömer att frågan om AAs aktiviteter ska bedömas som forskning eller som sjukvård ingår i den sakprövning av oredlighetsärendet som universitetet ska göra enligt 1 kap. 16 § högskoleförordningen. Vad AA har anfört i denna del avser därför väsentligen frågor som ämbetet inte kan överpröva eller ha synpunkter på inom ramen för sin tillsynsverksamhet. Ämbetet yttrar sig därför inte vidare i denna fråga.

AAs begäran om att hämta in yttrande från expertgruppen

Universitetskanslersämbetet konstaterar att bestämmelsen i 1 kap. 16 § tredje stycket högskoleförordningen ger den som är anmäld för misstanke om oredlighet i forskning rätt att begära att lärosätet hämtar in ett yttrande från expertgruppen för oredlighet i forskning vid CEPN. Bestämmelsen i 1 kap. 16 § tredje stycket innehåller inte någon begränsning av möjligheten för den anmälda (eller anmälaren) att begära ett yttrande från expertgruppen. Bestämmelsen i tredje stycket uppställer således inget krav på att begäran måste ges in under pågående utredning vid lärosätet. Bestämmelsen innebär som huvudregel en skyldighet för lärosätet att hämta in ett yttrande från expertgruppen om en anmäld person begär det. Den anger endast ett undantag från skyldigheten, nämligen om lärosätet bedömer det som "uppenbart obehövligt". Som ämbetet anfört i ett tidigare tillsynsärende ska alltså ett lärosätes prövning av en begäran enbart ske utifrån en

bedömning om det är ”uppenbart obehövligt” att inhämta yttrandet (se vidare ämbetets tillsynsbeslut 2014-06-24, reg.nr 31-558-13).

Av utredningen i ärendet framgår att rektor i två beslut den 24 mars 2017 (dnr D 2016/74 respektive D 2016/108) konstaterade att bland annat AA gjort sig skyldig till oredlighet i forskning. AA begärde därefter flera gånger att universitetet skulle inhämta yttrande från expertgruppen för oredlighet i forskning vid CEPN. Inledningsvis hänvisade rektor i ett svar till AA den 28 mars bland annat att de bakomliggande utredningarna var klara och att beslut i ärendena var fattade, varför möjligheten att inhämta yttranden från expertgruppen inte längre fanns. Efter att AA återkommit till universitetet i frågan svarade rektor i brev den 4 april bland annat att oredlighetsrådet inte bedömt det nödvändigt att inhämta ett yttrande från expertgruppen under pågående utredning och ingen sådan begäran hade heller inkommit från vare sig den anmälde, anmälaren eller representant för den anmälda verksamheten. AA återkom dock återigen med sin begäran den 9 april och hänvisade bland annat till det ovan redovisade tillsynsbeslutet av Universitetskanslersämbetet. I ett brev från universitetsledningens stab den 28 april svarade universitetsjuristen, på rektors vägnar, bland annat att de två ärendenas olika aspekter och bakomliggande händelseförlopp blivit uttömmande utredda och belysta och att ytterligare ett externt yttrande i detta skede var uppenbart obehövligt. I universitetets brev anfördes också att lärosätet inte delade AAs tolkning av ämbetets tillsynsbeslut och inte heller drog samma slutsatser. Eftersom det framkommit att AA inte fått möjlighet att yttra sig över den externa bedömaren professor EEs utlåtande gavs han dock möjlighet av universitetet att inom viss tid inkomma med eventuella synpunkter om sakfel i EEs utlåtande. AA inkom därefter med ett längre yttrande till universitetet, där han bland annat vidhöll sin begäran om att inhämta ett yttrande från expertgruppen. Rektor anförde sedan i ett slutligt svar till AA den 29 maj 2017 att vid en samlad bedömning hade inget nytt framkommit som skulle föranleda ändring av hennes ståndpunkt i ärendet eller ändring av besluten fattade i de två oredlighetsärendena och att med detta var ärendena avslutade.

I sitt yttrande till Universitetskanslersämbetet har universitetet anført att det inte fattades något formellt beslut att avslå AAs begäran om yttrande från expertgruppen vid CEPN, eftersom ärendena enligt universitetets uppfattning var avslutade genom rektors beslut. Ämbetets konstaterar dock att AA framställt en uttrycklig begäran hos universitetet med stöd av författningsbestämmelsen i 1 kap. 16 § tredje stycket högskoleförordningen. Universitetet borde därför ha tagit ställning till hans begäran genom ett formellt beslut av myndigheten. Att universitetet ansett att oredlighetsärendena varit avslutade förändrar inte ämbetets bedömning.

När ett lärosäte tar ställning till en begäran om att hämta i ett yttrande från expertgruppen ska lärosäten enbart pröva om ett sådant yttrande är uppenbart obehövligt eller inte. Universitetskanslersämbetet konstaterar i detta sammanhang att universitetet under sin korrespondens med AA bland annat hänvisat till att beslut i ärendena redan hade fattats som skäl för att inte inhämta yttrande från expertgruppen. Som ämbetet anförde i det

ovan redovisade tillsynsbeslutet från 2014 saknas dock stöd i författning för att avslå en begäran på denna grund. Det var först efter att AA uppmärksammat universitetet på ämbetets tillsynsbeslut som lärosätet, genom universitetsjuristens brev, uttryckligen hänvisade till att det var uppenbart obehövt att inhämta ett yttrande.

Universitetskanslersämbetet konstaterar mot denna bakgrund att universitetet har brutit i sin hantering av AAs begäran om att hämta in ett yttrande från expertgruppen för oredlighet i forskning vid CEPN.

Borde universitetet ha inhämtat ett yttrande från expertgruppen?

AA är i sin anmälan till Universitetskanslersämbetet kritisk till att universitetet inte har inhämtat yttrande från expertgruppen för oredlighet i forskning hos CEPN enligt 1 kap. 16 § tredje stycket högskoleförordningen. Universitetet har i sitt yttrande till ämbetet anfört att mot bakgrund av vad som kommit fram vid utredningen avseende AAs agerande, övriga uppgifter och handlingar samt det externa expertutlåtande som fanns var det uppenbart obehövt att inhämta yttrande från CEPN:s expertgrupp.

Om det varit uppenbart obehövt att hämta in yttrande från CEPN:s expertgrupp är en bedömningsfråga. Universitetskanslersämbetet är normalt återhållsamt med att ha synpunkter i sådana frågor inom ramen för tillsynsverksamheten. Universitetets tillämpning av stadgandet "uppenbart obehövt" i högskoleförordningen väcker dock frågor i detta fall.

Bestämmelsen i 1 kap. 16 § tredje stycket högskoleförordningen innebär som huvudregel en skyldighet för högskolan att hämta in ett yttrande från expertgruppen för oredlighet i forskning om den som anmäls för misstanke om oredlighet begär det. Enbart om det är "uppenbart obehövt" att inhämta yttrandet kan en högskola avslå en begäran. Uttrycket "uppenbart obehövt" innebär en mycket stark legal presumtion för att ett yttrande ska hämtas in från expertgruppen om den anmälde begär det (jfr UKÄ:s beslut 2015-06-16, reg.nr 31-378-14). Att bli anklagad för oredlighet i forskning kan leda till stora negativa konsekvenser för den berörda personen. En anmäld person som begär ett yttrande från expertgruppen kan därför ha ett väsentligt intresse av att det hämtas in ett yttrande av en oberoende instans utanför lärosätet. I de fall en begäran endast framställs i obstruerande syfte och inte är sakligt motiverad kan det förstås vara uppenbart obehövt med ett yttrande från expertgruppen. Men i övrigt talar författningsbestämmelsens ordalydelse för att lärosätet bör ha mycket starka skäl för att avslå en begäran om att hämta in ett yttrande. Ämbetet anser att om lärosätets utredning ger utrymme för olika sakliga bedömningar kan det inte anses vara uppenbart obehövt att inhämta ett yttrande om den anmälde begär det.

I det aktuella fallet har två ledamöter och den handläggande juristen anmält avvikande ställningstagande i utlåtandena från universitetets oredlighetsråd. De har också sakligt och utförligt motiverat sitt ställningstagande. De skiljaktiga meningarna visar tydligt att det har funnits utrymme att göra olika sakliga bedömningar i ärendena. Några formella

hinder för universitetet att återuppta utredningen efter AAs begäran har inte funnits. Mot denna bakgrund, och med beaktande av den starka presumtionen i högskoleförordningen som talar för att inhämta ett yttrande från expertgruppen, är det svårt att förstå hur universitetet har kunnat anse det ”uppenbart obehövligt” att inhämta ett sådant yttrande. Eftersom det ytterst är universitetets uppgift att bedöma frågan stannar dock Universitetskanslersämbetet vid detta uttalande.

Handläggningen av oredlighetsärendet i övrigt

AA har i övrigt kritiserat universitetets utredning i flera avseenden. Han har anfört bland annat att utredningen varit partisk och att universitetet avstått från att kontakta några av de personer vars vittnesmål borde ha haft central betydelse och som kunnat stödja hans bild av det som skett.

Som redovisats kan Universitetskanslersämbetet inom ramen för sin tillsynsverksamhet granska lärosätenas handläggning av oredlighetsärenden. Det innebär att ämbetet granskar om hanteringen av ärendena uppfyller grundläggande krav i författningar och andra regler. Det som framkommit i ärendet visar inte att Göteborgs universitet har brutit mot regeringsformens krav på saklighet och opartiskhet. I övrigt är det inte ämbetets uppgift att överpröva innehållet i den utredning som universitetet lagt till grund för sina beslut i oredlighetsärendena. Den nuvarande ordningen för hantering av oredlighetsärenden ger universitet och högskolor stor frihet i utredningen av ärendena. Frågan om vilka utredningsåtgärder universitetet väljer att vidta, t.ex. vilka personer som ska höras eller inte höras under utredningen, har anknytning till sakprövningen av oredlighetsärendet. Ämbetet finner mot denna bakgrund inte skäl att ha några synpunkter på innehållet i universitetets utredning.

När det gäller hanteringen i övrigt gör Universitetskanslersämbetet följande bedömning.

Den tidigare förvaltningslagens bestämmelser om muntlig handläggning, anteckning av uppgifter, partsinsyn och kommunicering av uppgifter var formellt begränsade till ärenden som avsåg ”myndighetsutövning” mot någon enskild. Utmärkande för all myndighetsutövning var att det rörde sig om beslut eller andra åtgärder som ytterst var uttryck för samhällets maktbefogenheter i förhållande till medborgarna. Karakteristiskt var att den enskilde befann sig i ett slags beroendeförhållande (jfr prop. 1971:30, s. 331). Det var sammanfattningsvis fråga om ett i offentlighetsrättsliga normer grundat beslutsfattande, som i väsentlig mån påverkat den enskildes personliga eller ekonomiska situation (se SOU 2010:29, s. 99 ff, och SOU 2017:10, s. 184 f). Ämbetet konstaterar att i de nu aktuella fallen har universitetet genomfört en författningsgrundad utrednings-skyldighet gentemot AA, som härigenom befunnit sig i ett slags beroendeförhållande gentemot lärosätet. AA har haft ett starkt intresse av utgången i ärendena, som i väsentlig mån påverkat hans personliga eller ekonomiska situation. Universitetskanslersämbetet anser mot denna bakgrund att ärendena får anses ha innefattat myndighetsutövning mot enskild. Det innebär att de ovan redovisade bestämmelserna i den tidigare förvaltningslagen varit tillämpliga på universitetets handläggning.

AA har ifrågasatt varför han inte kallades till det sammanträde som oredlighetsrådet höll med BB. Universitetet har invänt att AA inte begärt något sammanträde med rådet under utredningens gång. Hade han gjort det hade rådet tillgodosett hans begäran, i enlighet med universitetets handlägningsordning. I det tidigare skedet av utredningen inbjöds BB till sammanträde med rådet, i vederbörandes egenskap som företrädare för den anmälda verksamheten. Med anledning av det omfattande material som redan fanns i ärendena samt att AA tillfört flertalet inlagor med sina synpunkter ansåg universitetet att ett ytterligare sammanträde inte var behövligt.

Universitetskanslersämbetet konstaterar att utgångspunkten för såväl den tidigare som den nuvarande förvaltningslagen är att myndigheternas handläggning av förvaltningsärenden är skriftlig. Den enskilde har dock en rätt att lämna muntliga uppgifter till myndigheten om han eller hon så önskar. I annat fall bestämmer myndigheten om handläggningen ska vara muntlig eller skriftlig.

AA har således haft rätt att lämna muntliga uppgifter till universitetet om han så önskat. Det har inte framkommit skäl för Universitetskanslersämbetet att ifrågasätta universitetets uppgift om att AA inte har begärt att få lämna muntliga uppgifter under utredningen. Ämbetet finner därför att universitetet inte har brutit mot förvaltningslagens bestämmelse om rätt för AA att lämna muntliga uppgifter i ärendena.

I övrigt har det varit universitetets ansvar att bestämma om handläggningen ska vara muntlig eller skriftlig. Universitetskanslersämbetet konstaterar i detta sammanhang att rektor har fastställt en handlägningsordning för ärenden om misstänkt oredlighet i forskning, konstnärlig forskning eller utvecklingsarbete (dnr V 2015/832). I avsnitt 11.3 anges bland annat följande när det gäller oredlighetsrådets sammanträden:

I de fall rådet finner det behövligt kan, anmäld, anmälaren och representant för den anmälda verksamheten kallas till det sammanträde där aktuellt ärende behandlas. Även annan person som rådet bedömer bör närvara, t.ex. prefekt, kan kallas.

Anmäld, anmälaren och representant för den anmälda verksamheten kan inbjudas att närvara vid sammanträde där aktuellt ärende ska behandlas. Om så sker ska motsvarande erbjudas andra berörda i det aktuella ärendet.

Vid sammanträdet ska de närvarande beredas tillfälle att muntligen ge sin syn på ärendet och svara på eventuella frågor från rådet.

För övrigt bestämmer rådet över förutsättningarna för berörda och deras närvaro vid sammanträdet.

Av universitetets yttrande och övrig utredning framgår att oredlighetsrådet bjöd in BB i egenskap av representant för den anmälda verksamheten till ett sammanträde den 10 oktober 2016. Enligt avsnitt 11.3 i universitetets handlägningsordning för

oredlighetsärenden kan en representant för den anmälda verksamheten inbjudas att närvara vid sammanträde där aktuellt ärende ska behandlas. Om så sker ska dock "motsvarande" erbjudas andra berörda i det aktuella ärendet, anger handläggningsordningen. Enligt Universitetskanslersämbetets uppfattning måste handläggningsordningen tolkas så att universitetet i så fall *aktivt* ska erbjuda andra berörda något "motsvarande". Av utredningen framgår dock att oredlighetsrådet varken har erbjudit AA att delta vid sammanträdet med BB eller erbjudit honom att delta vid något annat sammanträde eller möte med rådet. Universitetet har alltså inte erbjudit AA något "motsvarande" enligt handläggningsordningen, trots att han uppenbarligen varit berörd av det aktuella ärendet. Ämbetet konstaterar därför att oredlighetsrådet inte har följt universitetets handläggningsordning i detta avseende. Detta är en brist i universitetets hantering.

Det framgår vidare att universitetet inte gav AA möjlighet att yttra sig över utlåtandet från den externa bedömaren EE innan rektor fattade sina beslut. Universitetet har alltså inte följt förvaltningslagens bestämmelse om kommunikering av EEs utlåtande innan beslut fattades. Även detta är en brist i universitetets handläggning.

I övrigt har det inte framkommit skäl för Universitetskanslersämbetet att kritisera universitetets handläggning.

AA har i sitt kompletterande yttrande till Universitetskanslersämbetet begärt att ämbetet ska ta ställning till om universitetet gav honom ett korrekt besked när lärosätet hävdade att rektors beslut ej gick att överklaga. Ämbetets konstaterar i detta sammanhang att rektors beslut inte kan överklagas enligt 12 kap. högskoleförordningen. Frågan om rektors beslut kan överklagas till förvaltningsdomstol avgörs dock ytterst av domstolen. Universitetskanslersämbetet finner inte skäl att kritisera universitetet för lärosätets agerande i detta avseende.

Sammanfattande slutsatser

Universitetskanslersämbetet konstaterar sammanfattningsvis att Göteborgs universitet har brutit vid sin hantering av AAs begäran om att inhämta yttrande från expertgruppen för oredlighet i forskning vid CEPN. Dels tog universitetet aldrig ställning till hans begäran genom ett formellt beslut av myndigheten, dels var det först efter påpekande från AA som lärosätet uttryckligen hänvisade till den författningsenliga grunden för att inte inhämta ett yttrande. Mot bakgrund av de skiljaktiga meningarna i oredlighetsrådet och den starka presumtionen i högskoleförordningen som talar för att inhämta ett yttrande från expertgruppen, är det också svårt att förstå hur universitetet har kunnat anse det "uppenbart obehövligt" att inhämta ett sådant yttrande när AA begärde detta.

Universitet har vidare brutit mot sin egen handläggningsordning genom att inte erbjuda AA att delta vid ett sammanträde med oredlighetsrådet. Universitetet har inte heller gett AA möjlighet att lämna synpunkter på utlåtandet från den externa bedömaren EE innan rektor fattade sina beslut.

Universitetskanslersämbetet finner att universitetet sammantaget ska kritiseras för de brister som framkommit. Ämbetet utgår från att de påtalade bristerna inte upprepas och nöjer sig därför med den kritik som uttalas i ärendet.

Vad AA anfört i övrigt föranleder inte något uttalande av Universitetskanslersämbetet.

Med dessa besked avslutas ärendet. Ämbetet beklagar att beslutet har dröjt.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Anders Söderholm efter föredragning av biträdande chefsjuristen Mikael Herjevik i närvaro av chefsjuristen Christian Sjöstrand och strategi- och planeringsansvarige Per Westman.

Anders Söderholm

Mikael Herjevik

Kopia till: AA